

มนุษย์กับสังคม

Man and Society

(ฉบับปรับปรุง)

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press

หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต
หมวดวิชาศึกษาทั่วไป

ตำรา
รหัสวิชา ๐๐๐ ๑๐๑

มนุษย์กับสังคม

Man and Society

ฉบับปรับปรุง

โครงการจัดทำและพัฒนาหลักสูตร
กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มนุษย์กับสังคม (Man and Society) ฉบับปรับปรุง

ผู้แต่ง : คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คณะกรรมการ : ผศ.ชลธิชา จิรภัคพงศ์, ผศ.ณรงค์ โฆหารเสาวภาคย์

ผู้ทรงคุณวุฒิร่วมผลิต : รศ.ดร.กาญจนา วัธนสุนทร, รศ.ชัชณะ รุ่งปัจฉิม, ดร.นลินี ณ นคร
ผศ.ศศิธร ชุตินันท์กุล, ดร.สังวรณ์ ังดกระโทก

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ : ศ.ดร.จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์

ศิลปะและจัดรูปเล่ม : นายสมบุรณ์ เฟ่งพิศ

พิสูจน์อักษร : นายสุชญา ศิริธัญญกร, นายอักษรวิชัย โฉมศรี

ผู้ออกแบบปก : นายพิจิตร พรหมลี

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : มิถุนายน ๒๕๕๖ จำนวนพิมพ์ : ๒,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๒ : มีนาคม ๒๕๕๘ จำนวนพิมพ์ : ๒,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๓ : ตุลาคม ๒๕๕๙ จำนวนพิมพ์ : ๔,๐๐๐ เล่ม

ลิขสิทธิ์ ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ห้ามการลอกเลียนไม่ว่าส่วนใดๆ ของหนังสือเล่มนี้
นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มนุษย์กับสังคม = Man and Society.-- พิมพ์ครั้งที่ 3.-- พระนครศรีอยุธยา :

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559.

229 หน้า.

1. มานุษยวิทยา. I. ชื่อเรื่อง.

301

ISBN 978-616-300-287-7

จัดพิมพ์โดย : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๐๐ (ต่อ ๘๗๗๐) มือถือ ๐๖๑ ๓๙๗ ๖๑๖๖

โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๑๓ (ผลงานลำดับที่ ๒๔)

จัดจำหน่ายโดย :

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ท่าพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

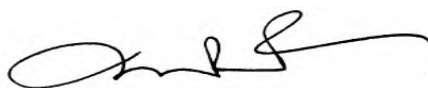
โทรศัพท์ ๐๒-๒๒๑-๘๘๘๒, ๐๒-๖๒๓-๕๖๒๓ โทรสาร ๐๒-๖๒๓-๕๖๒๓

คำปรารภ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนาให้เป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม โดยมีพันธกิจผลิตบัณฑิต วิจัยและพัฒนา ส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการวิชาการแก่สังคมและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และมหาวิทยาลัยได้ดำเนินการตามพันธกิจ ให้บริการวิชาการแก่สังคมมาโดยตลอด และได้อนุมัติให้กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี ดำเนินการโครงการจัดทำและพัฒนาหลักสูตรขึ้น เพื่อพัฒนาตำราของมหาวิทยาลัย ให้เกิดมีขึ้น อันจะหิตานุหิตประโยชน์ในด้านการเรียนการสอนของนิสิต โดยมีความร่วมมือร่วมใจกันของคณาจารย์มหาวิทยาลัย จากทุกส่วนงาน ทั้งคณะส่วนกลาง ๔ คณะ วิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ ห้องเรียน ร่วมกันพัฒนารายวิชากลุ่มพระพุทธศาสนา และหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ด้วยวิริยะอุตสาหะแรงกล้า แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างมีมิตรไมตรีพัฒนาตน พัฒนางานให้มีเนื้อหาสาระถูกต้อง เพียบพร้อมด้วยอรรถและพยัญชนะ เป็นที่ยอมรับของสังคม

รายวิชา “มนุษย์กับสังคม” ฉบับปรับปรุง เล่มนี้ ได้พัฒนาขึ้นตามโครงการจัดทำและพัฒนาหลักสูตรดังกล่าว เพื่อตอบสนองตามพันธกิจให้บริการวิชาการแก่สังคม มีเนื้อหาสาระแบ่งเป็น ๘ บท มุ่งหมายให้ศึกษาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับมนุษย์กับสังคม พฤติกรรมมนุษย์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม สถาบันทางสังคมและการขัดเกลาทางสังคม กระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรม ประชาสังคม หลักธรรมาภิบาลและสันติภาพ ปัญหาสังคมกับการจัดระเบียบทางสังคม รวมทั้งแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยแบบสันติวิธี เนื้อหาสาระปรากฏแจ่มแล้วในเล่มนี้

ขออนุโมทนาขอบคุณคณะกรรมการโครงการจัดทำและพัฒนาหลักสูตร คณาจารย์และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยทุกรูปทุกท่าน ที่ได้เสียสละเวลาพัฒนาเนื้อหาวิชาเล่มนี้ให้เกิดมีขึ้น อันจะเป็นสมบัติของมหาวิทยาลัยสืบไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายวิชา “มนุษย์กับสังคม” ฉบับปรับปรุงเล่มนี้ คงอำนวยประโยชน์เชิงวิชาการด้านสังคมศาสตร์และพุทธศาสตร์แก่คณาจารย์ นิสิต นักศึกษา และประชาชนผู้ที่สนใจ ตลอดไป

(พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำนำ

รายวิชา “มนุษย์กับสังคม” ฉบับปรับปรุงเล่มนี้ ได้พัฒนาขึ้นตามโครงการจัดทำและพัฒนาหลักสูตร เรื่อง การปรับปรุงเนื้อหาและจัดพิมพ์ตำรารายวิชากลุ่มพระพุทธศาสนาและหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๔ ของกองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อปรับปรุงเนื้อหาตำรารายวิชากลุ่มพระพุทธศาสนาและหมวดวิชาศึกษาทั่วไปที่ใช้สอนในมหาวิทยาลัย ให้เป็นไปตามหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต ตามกรอบมาตรฐานระดับอุดมศึกษา ๒) เพื่อให้ คณาจารย์ของมหาวิทยาลัย ได้เสนอผลงานทางวิชาการด้วยการสร้างสรรค์ผลงานอย่างเป็นระบบ รองรับการประกันคุณภาพการศึกษาของมหาวิทยาลัย ๓) เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของคณาจารย์มหาวิทยาลัย ให้เป็นที่ยอมรับทั่วไป ในประเทศและระดับสากล

รายวิชา “มนุษย์กับสังคม” เป็นวิชาหนึ่งในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ที่กำหนดให้ศึกษาความรู้ ความเข้าใจ ความเป็นมาเกี่ยวกับมนุษย์และสังคม ตามหลักการทางสังคมศาสตร์และพุทธศาสตร์ พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน การปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม สถาบันสังคม ประชาสังคม หลักธรรมาภิบาล และสันติภาพ กระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรม การวิเคราะห์ ปัญหาสังคมไทย ในปัจจุบัน รวมทั้งแนวการแก้ปัญหาแบบสันติวิธี

คณะผู้เขียนหวังว่า รายวิชา “มนุษย์กับสังคม” ฉบับปรับปรุงเล่มนี้จะยังประโยชน์ต่างๆ ให้เกิดขึ้นกับผู้เกี่ยวข้องทุกท่านตามวัตถุประสงค์ของโครงการพอสมควร จึงขอขอบคุณทุกท่านที่ได้มีส่วนร่วมทำตำรารายวิชาเล่มนี้ให้มีความสำเร็จสมบูรณ์เป็นรูปเล่ม จึงขอขอบคุณท่านผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่กองวิชาการและคณะวิทยากรจากมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชทุกท่าน ที่ได้มีส่วนร่วมผลิตตำรารายวิชาเล่มนี้ ด้วยวิริยะอุตสาหะ ทุ่มเทกำลังกายกำลังใจและกำลังสติปัญญา พัฒนางานทางวิชาการจนสำเร็จเป็นรูปเล่มสมบูรณ์ บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้ตั้งใจไว้ทุกประการ

คณะกรรมการปรับปรุงเนื้อหาวิชา มนุษย์กับสังคม

มิถุนายน ๒๕๕๔

คำนำสำนักพิมพ์

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเกิดขึ้นตามนโยบายของผู้บริหารมหาวิทยาลัยมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๕๑ โดยมีปรัชญาว่า “ร่วมใจ พัฒนา ผลิตสิ่งพิมพ์มาตรฐาน เพื่อบริการ อาจารย์ พระภิกษุสามเณร นิสิต และประชาชน” ดังนั้น สำนักพิมพ์ได้ตระหนักถึงความสำคัญของนโยบายและปรัชญาของผู้บริหารมหาวิทยาลัยที่ให้ไว้ จึงได้จัดพิมพ์ตำรารายวิชา “มนุษย์กับสังคม” ฉบับปรับปรุง ซึ่งเป็นผลงานของคณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้เป็นไปสอดคล้องตามพันธกิจของสำนักพิมพ์ที่ว่า “ส่งเสริม สนับสนุน จัดพิมพ์” ผลิตตำราให้ได้มาตรฐานเผยแพร่ เพื่อสนับสนุนในการผลิตบัณฑิตที่เปรียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ

ตำรารายวิชา “มนุษย์กับสังคม” ฉบับปรับปรุง เล่มนี้เป็นรายวิชาหนึ่งในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้แต่งได้รวบรวมเนื้อหาไว้อย่างครบถ้วน ประกอบด้วยเนื้อหา ๘ บท ผู้แต่งมีความมุ่งหมายอธิบายไว้ เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ค้นคว้ารู้ถึงความหมายและพื้นฐานของมนุษย์กับสังคม รู้ถึงพฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน รู้ถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม รู้ถึงสถาบันทางสังคม รู้ถึงการประชาสังคม หลักธรรมาภิบาลและสันติภาพ กระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรม ปัญหาสังคมไทยในปัจจุบัน และแนวทางการแก้ไขปัญหาสังคมไทยแบบสันติวิธี อีกทั้งในท้ายบทยังมีแบบคำถามอัตนัย เหมาะที่จะเป็นแหล่งค้นคว้าเรียนรู้สำหรับนิสิต นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป

สำนักพิมพ์ต้องขอขอบพระคุณคณะกรรมการบริหารสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีพระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร. อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และประธานคณะกรรมการบริหารสำนักพิมพ์ ที่เมตตาตามอบต้นฉบับตำรารายวิชา “มนุษย์กับสังคม” ฉบับปรับปรุง เล่มนี้และขอขอบพระคุณคณาจารย์ผู้แต่งตำรา ที่ได้เสียสละเวลาร่วมกันพัฒนาเนื้อหาวิชานี้จนสำเร็จเป็นเล่มสมบูรณ์ ขอขอบคุณกองวิชาการที่ช่วยเป็นแรงสนับสนุนบุคลากรมาช่วยจัดทำต้นฉบับให้สำนักพิมพ์สามารถจัดพิมพ์ตำราเรียนเล่มนี้จนสำเร็จจุล่งไปด้วยดี

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ตำราเรียนวิชา “มนุษย์กับสังคม” ฉบับปรับปรุง เล่มนี้จะเป็นแหล่งค้นคว้าข้อมูลอีกทางหนึ่งให้นิสิต นักศึกษา และประชาชนได้ศึกษาเรียนรู้สืบไป

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตุลาคม ๒๕๕๙

คณะกรรมการดำเนินงานโครงการจัดทำและพัฒนาหลักสูตร
เรื่อง การปรับปรุงเนื้อหาและจัดพิมพ์ตำราวิชากลุ่มพระพุทธศาสนาและหมวดวิชาศึกษาทั่วไป
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๔

คณะกรรมการดำเนินงาน	คณะกรรมการปรับปรุงเนื้อหารายวิชา “มนุษย์กับสังคม”
ที่ปรึกษา พระธรรมโกศาจารย์, ศ.ดร.	ประธานกรรมการ อาจารย์อภิรมย์ ศรีดาคำ
ประธานกรรมการ พระศรีคัมภีร์ญาณ, รศ.ดร.	รองประธานกรรมการ อาจารย์บัวลี มณีแสน
รองประธานกรรมการ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, ผศ.ดร.	บรรณาธิการกลุ่ม ผศ.ชลธิชา จิรภัคพงศ์ ผศ.ณรงค์ ไหวหารเสาวภาคย์
กรรมการ พระมหาสุริยา วรเมธี, ผศ.ดร. พระครูสังฆรักษ์กิตติพิงค์ สิริวิฑฒโน พระมหาสุทัศน์ ติสฺสรวาทิ พระมหาศรีทนต์ สมจาโร พระมหาสุทิตย์ อากาศโร พระมหาชำนาญ มหาชาโน พระมหาประยูร โชติวโร พระทิพย์ สิริธมโม พระฐิตะวงษ์ อนุตฺตโร พระสมุห์ศักดิ์ วิสุทฺธิธนาโณ พระมหาราชัน จิตตปาโล พระสุทิน เขมวโร พระมหาสาธิต สาธิโต ผศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู ผศ.ปฐมพงศ์ ทินบรรเจ็ดฤทธิ์ ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น ผศ.ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือตง ผศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง นายอดุลย์ คนแรง นายพิชิตบุลย์ กาญจนพิพิธ ผศ.สุเทพ พรหมเลิศ นายเกษม แสงนนท์ นายสนธิญาณ รักษาภักดิ์	กรรมการ พระมหาสนอง ปจฺโจปการี พระไว ธมฺมิสฺสโร ดร.วิทยา ทองดี ผศ.พิเศษ ชาลี ชื่นรัมย์ ผศ.บัญชา จำปารักษ์ อาจารย์จารึก ศิรินุพงศ์ อาจารย์ตอนล่า เสนา
กรรมการและเลขานุการ นายสุชญา ศิริธัญญ์	เลขานุการ พระไพโรเวศน์ จิตตทนต์โต
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ พระมหาสุระศักดิ์ อีรวโร พระมหานพดล เตชธมโม พระมหาหิทธิ อนุภทโท นายสินชัย วงษ์จำนงค์ นายอักษรวิชัย โฉมศรี นายชำนาญ เกิดข้อ นายสมบุรณ์ เฟ่งพิศ นายจิระศักดิ์ ธารสุขกระจ่าง นางสาวฐาณิชาญาณ มีควิลย์ นางสาวอรุณรัตน์ เพ็ชรรุ่ง นายกิตติพัทธ์ ทินบรรเจ็ดฤทธิ์ นางสาวตรีรัตตา ศรีตะวัน นางสาววิไลวรรณ รั้งสร้อย	คณะบรรณาธิการ ผศ.ชลธิชา จิรภัคพงศ์ ผศ.ณรงค์ ไหวหารเสาวภาคย์ ผู้ทรงคุณวุฒิร่วมผลิต รศ.ดร.กาญจนา วัฒนสุนทร รศ.ชัชณะ รุ่งปัจฉิม ดร.นลินี ณ นคร ผศ.ศศิธร ชูตินันท์กุล ดร.สังวรณ์ จัดกระโทก ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ ศ.ดร.จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์

สารบัญ

คำปรารภ	(๓)
คำนำ	(๔)
คำนำสำนักพิมพ์	(๕)
คณะกรรมการดำเนินงานโครงการจัดทำและพัฒนาหลักสูตร	(๖)
บทที่ ๑ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับมนุษย์กับสังคม	๑
๑.๑ ความนำ	๒
๑.๒ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับมนุษย์ตามแนวพุทธศาสตร์และสังคมศาสตร์	๒
๑.๓ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม	๑๓
๑.๔ ลักษณะพัฒนาการของสังคมมนุษย์	๑๗
๑.๕ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับศาสตร์ทางสังคม	๑๙
สรุปท้ายบท	๒๑
คำถามท้ายบท	๒๓
เอกสารอ้างอิงประจำบท	๒๔
บทที่ ๒ พฤติกรรมมนุษย์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม	๒๕
๒.๑ ความนำ	๒๖
๒.๒ ความหมายของพฤติกรรมมนุษย์	๒๗
๒.๓ ที่มาของพฤติกรรมมนุษย์	๒๘
๒.๔ ความสำคัญของการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์	๒๙
๒.๕ ประเภทของพฤติกรรมมนุษย์	๓๐
๒.๖ ปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้เกิดพฤติกรรมมนุษย์	๓๑
๒.๗ ทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์	๓๔
๒.๘ การพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์	๓๘
๒.๙ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม	๔๑
สรุปท้ายบท	๕๐
คำถามท้ายบท	๕๓
เอกสารอ้างอิงประจำบท	๕๔

(๘)

บทที่ ๓	สถาบันทางสังคมและการขัดเกลาทางสังคม	๕๕
	๓.๑ ความนำ	๕๖
	๓.๒ ความหมาย และความเป็นมาของสถาบันทางสังคม	๕๖
	๓.๓ ลักษณะของสถาบันทางสังคม	๖๐
	๓.๔ องค์ประกอบของสถาบันทางสังคม	๖๐
	๓.๕ ประเภทของสถาบันทางสังคม	๖๒
	๓.๖ ประโยชน์ของสถาบันทางสังคม	๖๓
	๓.๗ ความสัมพันธ์ของพระพุทธรูปศาสนากับสถาบันทางสังคม	๖๔
	๓.๘ การขัดเกลาทางสังคม	๖๖
	๓.๙ ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางสังคมกับการขัดเกลาทางสังคม	๗๑
	สรุปท้ายบท	๗๒
	คำถามท้ายบท	๗๔
	เอกสารอ้างอิงประจำบท	๗๕
บทที่ ๔	กระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรม	๗๗
	๔.๑ ความนำ	๗๘
	๔.๒ กระบวนการ	๗๙
	๔.๓ กระบวนการทางสังคม	๘๐
	๔.๔ กระบวนการทางวัฒนธรรม	๘๕
	๔.๕ ความสัมพันธ์ระหว่างสังคมและวัฒนธรรม	๘๘
	๔.๖ ลักษณะกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรม	๘๙
	๔.๗ ผลของกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรม	๙๑
	สรุปท้ายบท	๙๒
	คำถามท้ายบท	๙๔
	เอกสารอ้างอิงประจำบท	๙๕
บทที่ ๕	ประชาสังคม	๙๗
	๕.๑ ความนำ	๙๘
	๕.๒ ความหมายของประชาสังคม	๙๘
	๕.๓ องค์ประกอบของประชาสังคม	๑๐๒

๕.๔ สาเหตุการเกิดประชาสังคม	๑๐๓
๕.๕ กระบวนการของประชาสังคม	๑๐๓
๕.๖ คุณธรรมของประชาสังคม	๑๐๕
๕.๗ กรณีศึกษากลุ่มประชาสังคม	๑๐๕
สรุปท้ายบท	๑๑๓
คำถามท้ายบท	๑๑๕
เอกสารอ้างอิงประจำบท	๑๑๖
บทที่ ๖ หลักธรรมาภิบาลและสันติภาพ	๑๑๗
๖.๑ ความนำ	๑๑๘
๖.๒ ความหมายของธรรมาภิบาล	๑๑๘
๖.๓ ความเป็นมาของธรรมาภิบาล	๑๒๒
๖.๔ ความสำคัญของธรรมาภิบาล	๑๒๔
๖.๕ หลักธรรมาภิบาล	๑๒๖
๖.๖ สันติภาพ	๑๒๗
๖.๗ ความสัมพันธ์ของธรรมาภิบาลและสันติภาพ	๑๓๘
สรุปท้ายบท	๑๓๙
คำถามท้ายบท	๑๔๑
เอกสารอ้างอิงประจำบท	๑๔๒
บทที่ ๗ ปัญหาสังคมกับการจัดระเบียบทางสังคม	๑๔๓
๗.๑ ความนำ	๑๔๔
๗.๒ ความหมายของปัญหาสังคม	๑๔๔
๗.๓ ลักษณะของปัญหาสังคม	๑๔๖
๗.๔ ที่มาของปัญหาสังคม	๑๔๘
๗.๕ ประเภทของปัญหาสังคม	๑๔๙
๗.๖ ทฤษฎีปัญหาสังคม	๑๕๑
๗.๗ การวิเคราะห์ปัญหาสังคม	๑๕๔
๗.๘ การจัดระเบียบทางสังคม	๑๖๒
๗.๙ แนวทางการจัดระเบียบทางสังคมตามแนววิถีพุทธ	๑๖๕

(๑๐)

สรุปท้ายบท	๑๗๒
คำถามท้ายบท	๑๗๔
เอกสารอ้างอิงประจำบท	๑๗๕
บทที่ ๘ แนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยแบบสันติวิธี	๑๗๗
๘.๑ ความนำ	๑๗๘
๘.๒ ความหมาย ความสำคัญ และลักษณะของสันติวิธี	๑๗๘
๘.๓ แนวคิดสำคัญที่นำมาใช้แก้ปัญหาคความขัดแย้งแบบสันติวิธี	๑๘๔
- แนวคิดอหิงสาของมหาตมะ คานธี	
- แนวคิดของพุทธทาสภิกขุ	
- แนวคิดของพระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต)	
๘.๔ แนวทางแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในสังคมไทยแบบสันติวิธี	๑๘๑
๘.๕ กรณีศึกษาการแก้ปัญหาคสังคมไทยแบบสันติวิธี	๑๘๕
สรุปท้ายบท	๒๐๒
คำถามท้ายบท	๒๐๔
เอกสารอ้างอิงประจำบท	๒๐๕
บรรณานุกรม	๒๐๗
ภาคผนวก : รายละเอียดของรายวิชาและแผนการสอน	๒๑๓
คณะกรรมการปรับปรุงเนื้อหาหารายวิชา “มนุษยกับสังคม”	๒๒๗

บทที่ ๑

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับมนุษย์กับสังคม

พระมหาสอน ปจฺจโปการี (จำนล)

จารึก ศิรินุพงศ์

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ประจำบท

เมื่อได้ศึกษาเนื้อหาในบทนี้แล้ว ผู้ศึกษาสามารถ

๑. อธิบายความหมาย วิวัฒนาการ และองค์ประกอบของมนุษย์ตามแนวพุทธศาสตร์ได้
๒. อธิบายความหมาย และวิวัฒนาการของมนุษย์ตามแนวสังคมศาสตร์ได้
๓. อธิบายความเป็นมา องค์ประกอบ และหน้าที่ของมนุษย์กับสังคมได้
๔. อธิบายลักษณะและพัฒนาการของสังคมมนุษย์ได้
๕. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับศาสตร์ทางสังคมได้

ขอบข่ายเนื้อหา

- ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับมนุษย์ตามแนวพุทธศาสตร์และสังคมศาสตร์
- ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม
- ลักษณะพัฒนาการของสังคมมนุษย์
- ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับศาสตร์ทางสังคม

๑.๑ ความนำ

หากจะมีคำถามเช่นว่า มนุษย์คืออะไร มีความเป็นมาอย่างไร ย่อมจะไม่มีใครให้คำตอบได้ชัดเจนแน่นอนแต่เราสามารถศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้ว่า การกำเนิดและวิวัฒนาการของมวลมนุษย์ โดยกฎของธรรมชาติแล้ว ระยะเวลาาน ทุกสิ่งบนโลกจะมีวิวัฒนาการเช่นเดียวกับโลกของเรา มีอันต้องแตกแยกสลายไปเป็นธรรมดา^{*}

ในขณะที่คำกล่าวที่ว่า "มนุษย์เป็นสัตว์สังคม" แสดงให้เห็นถึงการที่มนุษย์ทั้งหลายในโลกนี้ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและมีการปฏิสัมพันธ์กันโดยไม่สามารถแยกกันอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ มนุษย์เป็นสัตว์เผ่าพันธุ์พิเศษ ความพิเศษที่ว้านี้ได้แก่ สติปัญญา ซึ่งเปรียบเหมือนอาวุธที่สำคัญของมนุษย์ ดังนั้น คนที่มีอำนาจที่สุดในหมู่มนุษย์ด้วยกันเองจึงไม่จำเป็นต้องเป็นคนแข็งแรงที่สุดก็ได้ ในขณะที่หมู่มสัตว์ ตัวที่มีกำลังแข็งแรงกว่าและมีความดุร้ายกว่า คือสัตว์ตัวมีอำนาจ นี่คือการแตกต่างค่อนข้างชัดเจนระหว่างสังคมสัตว์กับสังคมมนุษย์ สังคมมนุษย์เป็นสังคมที่ต้องอาศัยระเบียบ กฎ กติกา ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปกฎหมาย จารีตประเพณีหรือวิถีชาวบ้าน ซึ่งมีส่วนทำให้มนุษย์รู้สึกปลอดภัยไม่หวาดกลัว

การศึกษาถึงความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับมนุษย์กับสังคมในบทนี้จะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความหมายความเป็นมา องค์ประกอบและวิวัฒนาการของมนุษย์กับสังคมทั้งตามแนวพุทธศาสตร์และสังคมศาสตร์ตลอดถึงพัฒนาการของสังคมมนุษย์แต่ละยุคและขอบเขตความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคมซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพราะจะทำให้ผู้ศึกษาสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

๑.๒ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับมนุษย์ตามแนวพุทธศาสตร์ และสังคมศาสตร์

๑.๒.๑ ความหมายของมนุษย์ตามแนวพุทธศาสตร์

คำว่า "มนุษย์" (Man) แปลว่า "ผู้มีจิตใจสูง" หมายถึง ผู้ที่มีใจสูงด้วยคุณธรรม ในทางพระพุทธศาสนาได้แสดงไว้ว่า คุณธรรมที่จะทำให้เกิดมาเป็นมนุษย์และเป็นมนุษย์ที่แท้ได้ ก็เพราะเบญจศีล และเบญจธรรมคือ ศีล ๕ และธรรม ๕ กล่าวคือ การที่จะเกิดเป็นคนได้ ก็เพราะศีลและธรรมนำให้มาเกิด โดยนัยตรงกันข้าม ใครมีเบญจศีล เบญจธรรมไม่ครบก็จะขาดความเป็นมนุษย์

^{*} ประสิทธิ์ รัตนมณี, วารสารรัฐสมิแล, ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๒ (พ.ค.-ส.ค. ๒๕๔๙), ๒๕๔๙, หน้า ๕.

ตามลำดับ คือขาดมากข้อก็ยังเหลือความเป็นมนุษย์ลดน้อยลงทุกที ก็เป็นคนไม่ถึงขั้นเป็นมนุษย์
ดังที่ท่านหลวงพ่อบุทธทาสกล่าวไว้ว่า^๒

“เป็นมนุษย์เป็นได้เพราะใจสูง เหมือนนกยูงมีตีนที่แววขน
หากใจต่ำเป็นได้แค่เพียงคน ย่อมเสียที่ที่ตนได้เกิดมา”

คำว่า “มนุษย์” มาจากศัพท์ภาษาสันสกฤต ๒ ศัพท์ คือ มน กับ อุษย (บาลีมีรูปเป็น อุตฺส)
คำว่า “มน” แปลว่า “ใจ, คิด, รู้” ส่วนคำว่า “อุษย” (อุตฺส) แปลว่า “สูงกว่า, ดีกว่า” มีรูปวิเคราะห์
ตามหลักภาษาบาลีว่า “มนฺสฺส อุตฺสฺส นฺนตฺย มนฺสฺส อุตฺสฺส” แปลว่า “ที่ชื่อว่ามนุษย์ เพราะความมีใจสูง”^๓

ทัศนะของนักปราชญ์ทางนิรุกติศาสตร์^๔ ได้ให้ความหมายของคำว่า “มนุษย์” ไว้ดังนี้^๕

คัมภีร์อิทธานิปทีปิกาสุจิ แสดงไว้ ๒ นัยคือ

- ๑) มนุษย์ หมายถึง ผู้มีจิตใจสูง
- ๒) มนุษย์ หมายถึง ผู้รู้จักประโยชน์และมีใช้ประโยชน์

คัมภีร์สัททนีติ ชาติุปทีปิกา กล่าวไว้ ๓ นัยคือ

- ๑) มนุษย์ หมายถึง ผู้เป็นเหล่ากอแห่งมนุษย์
- ๒) มนุษย์ หมายถึง ผู้รู้จักประโยชน์ของตน ตามกำลัง
- ๓) มนุษย์ หมายถึง ผู้มีจิตใจสูง

สรุปความได้ว่า “มนุษย์” (man) ตามทัศนะพุทธศาสตร์ ดังนี้

- มนุษย์ คือ ผู้ที่มีจิตใจสูง
- มนุษย์ คือ ผู้รู้จักเหตุและผล
- มนุษย์ คือ ผู้เป็นเหล่ากอแห่งมนุษย์
- มนุษย์ คือ ผู้สั่งสมความรู้และความคิดแบบไร้ขอบเขตจำกัด
- มนุษย์ คือ ผู้รู้จักสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่ใช้ประโยชน์

^๒ ฟั่น ดอกบัว, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โสภณกรพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๓๒.

^๓ สิริภพ เหล่าลาภะ, พุทธศาสตร์การเมือง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สหธรรมิก จำกัด, ม.ป.ป.),
หน้า ๕๘-๕๙.

^๔ มาถนพ นักการเขียน, พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๔๗-๔๘.

ตามแนวพุทธศาสตร์ได้จัดแบ่งมนุษย์อีกแบบหนึ่งซึ่งดำรงชีพอยู่ในโลกปัจจุบันแต่มีความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันตามลักษณะการกระทำ (กรรมดีหรือชั่ว) ของแต่ละคน โดยสามารถสรุปมนุษย์ออกเป็น ๔ ประเภท ตามวิมานวัตรอุรกกถา คือ^๔

๑. มนุษย์นรก หมายถึง มนุษย์ที่มีนิสัยชั่วช้าบาปหนา โหดร้าย สันดานดิบ ชอบสร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่นอย่างมาก ประพฤติทุจริตมีจิตฉ้อฉลผิดมนุษย์ธรรมดา ซ้ำสัตว์ ซ้ำคน ลักขโมย ปล้นจี้ทรัพย์ของผู้อื่นเป็นปกติ ทำตัวเป็นอันธพาลข่มเหงรังแกผู้อื่น ประหนึ่งว่า ผุดขึ้นมาจากนรกที่มีความโหดร้ายทารุณ มนุษย์พวกนี้ไม่ชอบอยู่ในบ้านอย่างคนทั่วไป แต่กลับชอบอยู่ในคุกตะราง ถูกจองจำ หมดอิสรภาพ ต้องทนทุกข์ทรมานแสนสาหัส

๒. มนุษย์เปรต หมายถึง มนุษย์ที่มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างยากลำบาก เทียวแสวงหาอาหารผ่านง่ามฝ่าหมั่นเท่านั้น กว่าจะได้ก็ยากลำบาก แม้จะมีความเพียรขยันหาทรัพย์อย่างไร ก็ไม่พอใช้พอกินสักที มีแต่ความอดอยากเข้าครอบงำ มากไปด้วยความทุกข์ เขาว่าตรงไหนดี หากินสะดวกก็ไปที่นั่น พอไปถึงที่ตรงนั้นก็กลับไม่เจริญดังที่เขาพูดถึง คนมักเรียกคนประเภทนี้ว่า “คนกาลกิณี” เหมือนผุดมาจากภูมิเปรตที่มีแต่ความอดทนอยากแร้นแค้น

๓. มนุษย์เตี้ยริจจาน หมายถึง มนุษย์บางจำพวกที่มักอาศัยอยู่กับผู้อื่น เหมือนแมว ม้า หมู เป็ด ไก่ สุดแล้วแต่เจ้านายจะใช้ให้ทำอะไร ก็อุตสาหะทำการงานที่ลำบากไม่สะดวกสบาย หลังจากทำงานเสร็จแล้ว เจ้านายจะให้อะไรที่ถูกใจหรือไม่ถูกใจ ก็ต้องรับเอาใจ ถ้าเป็นอาหารก็ไม่มีสิทธิ์เลือก ต้องกินอาหารเหลือเดนบ้าง อาหารหยาบบ้าง ถึงคราวเจ้านายดูด่าว่า ก็ต้องเกิดความสะดุ้งหวาดกลัว หากความสะดวกสบายไม่ได้ เพราะเป็นคนมีกรรม ไม่มีความคิดที่จะเลี้ยงชีพของตนโดยความอิสระ ต้องทุกข์ทนต่อความเป็นทาสอย่างแสนสาหัส คนที่มีลักษณะนี้เพราะการกระทำในอดีตมีความหลงผิด พ่อแม่ ครูอาจารย์ มีพระคุณมากล้น แต่มองไม่เห็นพระคุณท่าน ไม่เชื่อฟังคำสอนของพ่อแม่ ครูอาจารย์ ซ้ำยังเถียงคำไม่ตกปาก ไม่ให้ความเคารพอีกด้วย

๔. มนุษย์เทวดา หมายถึง มนุษย์ที่รู้จักสิ่งใดเป็นประโยชน์ สิ่งใดเป็นโทษ รู้จักบาปบุญคุณโทษ รู้จักว่าสิ่งไหนดี สิ่งไหนชั่ว แล้วละเว้นสิ่งที่เป็นบาปอกุศล ตั้งใจประพฤติตนอยู่ในความดี มีศีล ๕ เป็นปกติมิได้ขาด มีความละอายและเกรงกลัวต่อบาป ไม่กล้าทำชั่ว ใช้ชีวิตของตนเองได้อย่างมีอิสระ ไม่อยู่ไปวันๆ เป็นมนุษย์ผู้ใจสูง บำเพ็ญบุญกุศลอยู่เป็นประจำ ทำทั้งทาน ศีล และเจริญภาวนา ทั้งทำตัวเองและชักชวนผู้อื่น มนุษย์ประเภทนี้เป็นประดุจเทพบุตร เทพธิดาที่จุติลงมายังโลกมนุษย์

^๔ ดูรายละเอียดใน ชุ.วิ.อ.(บาลี) ๑/-/๒๒-๒๓.

เพราะเหตุนี้ ในทางพุทธศาสตร์แสดงให้เห็นว่า ผลจากการกระทำของมนุษย์นี้เองที่เป็นเครื่องจำแนกมนุษย์ให้แบ่งเป็นประเภทตามลักษณะดังกล่าวมานี้ เพราะในทางพระพุทธศาสนามีความเชื่อกันว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีต

๑.๒.๒ กำเนิดและวิวัฒนาการของมนุษย์ตามแนวพุทธศาสตร์

ในอัครคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงความ เป็นมาของมนุษย์ในยุคกำเนิดโลกไว้ ดังมีใจความว่า "ดูกรวาสถุและภราทวาชะ มีสมัยเมื่อโลก กำลังพินาศอยู่ เหล่าสัตว์ย่อมเกิดในชั้นอภิสสรพรหม สัตว์เหล่านั้นได้สำเร็จทางใจ มีปีติเป็นอาหาร มีรัศมีชานจากกายตนเอง สัญจรไปได้ในอากาศ อยู่ในวิมานอันงาม สถิตอยู่ในภพนั้น สิ้นกาลยี่ดียว ช้านาน วาสถุและภราทวาชะ มีสมัยบางครั้งบางคราวโดยระยะกาลยี่ดียวนาน ที่โลกนั้นจะกลับ เจริญ เมื่อโลกกำลังเจริญอยู่ เหล่าสัตว์พากันจุติจากอภิสสรพรหมลงมาอาศัยอยู่ในโลกนี้..."^๖

การกำเนิดขึ้นของจักรวาล โลก และสรรพสิ่งทั้งหลาย เริ่มจากแต่เดิมนั้นก่อนที่สรรพสิ่งจะ เกิดขึ้นในโลก ในท้องฟ้าจักรวาลไม่มีสิ่งใดๆ เลย มีเพียงอากาศที่เว้งว่างเปล่า ด้วยเหตุที่ ความว่างเปล่านี้เกิดจากการที่จักรวาลเสื่อมและถูกทำลายไปด้วยน้ำ ไฟ และลม ดังนั้น เมื่อจักรวาล และโลกกำเนิดขึ้นและถูกทำลายมาแล้วนับครั้งไม่ถ้วน และจะเป็นอย่างนี้อีกไม่มีที่สิ้นสุด โดยที่ ไม่สามารถระบุได้ว่า จุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของการเริ่มต้นและสิ้นสุดคือเมื่อใด

หลังจากที่จักรวาลว่างเปล่าปราศจากสิ่งใด ๆ เป็นเวลายาวนาน ต่อมา...มีฝนตกลงมาใน ท้องจักรวาลที่มีเพียงอากาศ น้ำฝนที่ตกลงมาในระยะแรกเป็นฝนที่มีขนาดเล็กมาก จากนั้นจึงมีขนาด ใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งขนาดเท่ากับลำของต้นตาล เนื่องจากฝนที่ตกลงมาอย่างต่อเนื่อง ปริมาณ น้ำฝนจึงเพิ่มระดับสูงขึ้น จนกระทั่งน้ำท่วมเต็มทั่วท้องจักรวาล^๗

การที่ฝนทรงตัวอยู่ได้ เพราะมีลมมารองรับไว้เหมือนภาชนะ จึงทำให้น้ำไม่รั่วไหล กระจัด- กระจาย แต่จะรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อน ด้วยคุณสมบัติของลมทำให้น้ำค่อยๆ ยุบจากเบื้องบนลง ระดับต่ำลงเรื่อยๆ เมื่อระดับน้ำลดลง ทำให้ที่ตั้งของภพต่าง ๆ ปรากฏขึ้น เริ่มตั้งแต่พรหมชั้นต่าง ๆ เรื่อยลงมาจากระดับชั้นล่าง จนถึงสวรรค์ชั้นที่ ๑

^๖ ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๕๖/๗๖.

^๗ กองวิชาการ, มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย, จักรวาลวิทยา, (ปฐมธานี: ม.ป.ท, ๒๕๔๘), หน้า ๘๙-๙๐.

เมื่อระดับน้ำลดลงมาถึงระดับพื้นดิน เริ่มอึดตัวไม่ลดลงอีก เมื่อน้ำนิ่งจึงเกิดการรวมตัวกันเป็นตะกอนลอยอยู่เหนือผิวน้ำ ซึ่งตะกอนนี้เกิดจากการรวมตัวของธาตุหยาบ ตะกอนที่รวมตัวกันและลอยขึ้นอยู่เหนือน้ำนี้ คล้ายกับการลอยของใบบัวที่อยู่เหนือน้ำ คือลอยอยู่ได้โดยไม่จม มีสีเหลือง รสหวาน และมีกลิ่นหอม เรียกว่า "จวันดิน"

หลังจากแผ่นดินเกิดขึ้นแล้ว ก็มีต้นไม้เกิดขึ้น ต้นไม้ที่เกิดขึ้นชนิดแรกคือดอกบัว เป็นบัวที่มีลักษณะเป็นไม้ยืนต้น ซึ่งต่างจากบัวในปัจจุบันที่เป็นไม้ล้มลุกและขึ้นเฉพาะในน้ำ บัวนี้จะเกิดขึ้นทุกครั้งที่โลกกำเนิดขึ้นหลังจากถูกทำลาย การเกิดขึ้นของดอกบัวนี้ จะเป็นสิ่งที่บอกว่า จะมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาบังเกิด

มนุษย์ในยุคแรกกำเนิดโลก คือพวกอุบัติเทพ หรือโอปปาติกเทวดา เป็นพรหมที่หมดบุญหรือสิ้นอายุจากสวรรค์ชั้นอาภัสสรพรหม การเกิดมาเป็นมนุษย์ในยุคแรกนี้เป็นการเกิดเอง โดยไม่ต้องอาศัยพ่อแม่ เกิดแล้วก็โตเต็มวัยทันที มนุษย์ที่มาจากชั้นอาภัสสรพรหมจะมีรูปร่างและลักษณะเหมือนขณะที่ยังเป็นพรหม ซึ่งปรารถนาอะไรก็ได้ตั้งใจปรารถนา สามารถเนรมิตเพียงคิดเอา มีความอึดอ้อมใจเป็นอาหาร มีแสงสว่างในตัวเอง คือมีรัศมีแสงสว่างแผ่พุ่งออกจากกาย เหาะเหินเดินอากาศได้ และอยู่อาศัยในวิมานอันสวยงาม เมื่อมาสู่โลกนี้ซึ่งขณะนั้นเต็มไปด้วยน้ำ มีแต่ความมืดมิดไม่มีแสงสว่างจากดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ ไม่มีกลางวันและกลางคืน และยังไม่มีการหญิงและเพศชาย

อาภัสสรพรหมเหล่านั้นเห็นดินที่มีสีอันสวยงาม มีกลิ่นหอม เห็นแล้วก็อยากจะหยิบขึ้นมาชิม จึงหยิบใส่ปากเพื่อลิ้มรส เพียงแค่วันดินสัมผัสสลายสิ้น รสดินก็แผ่ซาบซ่านไปทั่วร่างกาย พวกกันติดใจในรสชาตินั้น ต่อมา ก็เกิดผิวดินและแผ่นดินตามลำดับ พร้อมด้วยสี กลิ่นหอมและมีรสอร่อย ก็ยิ่งพากันกินและติดใจในรสมากขึ้น จนร่างกายหยาบกระด้างมากขึ้น ต่อมาก็เกิดเถาไม้ก็พากันกินเถาไม้ พอเถาไม้หมดไปก็เกิดข้าวสาลีไม่มีเปลือก เป็นเมล็ดข้าวสาลีมีกลิ่นหอม ก็พากันกินเป็นอาหารอย่างอร่อย จนร่างกายหยาบแข็งกระด้าง ปรากฏเป็นเพศชายและเพศหญิงขึ้น ในที่สุดก็ประสบความวิบัติ ดังนี้

ศัพท์บาลี	ก่อนกิน	หลังกิน
มโนมยา	๑. ปรารถนาอะไรก็สำเร็จด้วยใจ	๑. ปรารถนาอะไรก็ไม่สำเร็จด้วยใจ
ปิตักขา	๒. มีความอึดอ้อมใจเป็นอาหาร	๒. ไม่มีความอึดอ้อมใจเป็นอาหาร
สยัมปภา	๓. มีแสงสว่างในตัวเอง	๓. ไม่มีแสงสว่างในตัวเอง
อันตลิกขจรา	๔. เหาะเหินเดินอากาศได้	๔. ไม่สามารถเหาะเหินเดินอากาศได้
สุกฏฐาโยโน	๕. อยู่อาศัยในวิมานอันสวยงาม	๕. ไม่อยู่อาศัยในวิมานอันสวยงาม

ด้วยเหตุที่มนุษย์มีเพศต่างกันเป็นเพศหญิงและเพศชาย ทำให้มนุษย์เฟื่องเลี้ยงกันและกัน ก็เกิดความกำหนดเสนาหา มีความสนใจในเพศตรงกันข้ามพากันจับคู่สมสู่เสพเมถุนธรรม ต่อกัน เนื่องจากการเสพเมถุนธรรมนี้เป็นสิ่งแปลกใหม่ ทำให้มนุษย์ส่วนมากเห็นการที่หญิงชายเสพเมถุนกันเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ จึงพากันห้ามปราม จับแยก รวมทั้งติเตียนด่าว่า จนกระทั่งพากันขับไล่ด้วยคำว่า "สัตว์ทั้งหลายเห็นสัตว์เหล่าอื่นกำลังเสพเมถุนกัน ก็ไปรยฝุ่นลงบ้าง ไปรยขี้เถ่าลงบ้าง ไปรยโคลมยลงบ้าง ด้วยการกล่าวว่า "คนถ่อย เจ้าจงฉิบหาย คนถ่อย เจ้าจงฉิบหาย"^๔ พวกมนุษย์จึงพากันแยกออกไปสร้างบ้านเรือนเพื่อปกปิดการมีเพศสัมพันธ์ทำให้เกิดสังคมขึ้นมา

ต่อมา เมื่อประชากรมนุษย์เพิ่มมากขึ้น จึงมีการสร้างบ้านเรือนของใครของมัน มีการปักปันเขตแดนเป็นของตนเอง กลายเป็นเขตหวงห้ามสำหรับคนอื่น จึงทำให้เกิดการล่วงล้ำละเมิดเขตแดนของกันและกัน นำมาซึ่งการทะเลาะวิวาทบาดหมางกัน สร้างความวุ่นวายเกิดขึ้นไปทั่วสังคม

เมื่อเกิดความเดือดร้อนขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งในเรื่องส่วนตัว ครอบครัว สังคม และเศรษฐกิจ ก็พากันปริวิตกจัดประชุมเสวนาน่าว่า ควรสรรหาใครสักคนให้มาใช้อำนาจและหน้าที่ตัดสินชี้ขาดระงับกรณีพิพาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เมื่อประชุมลงประชามติกันแล้วก็กำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่จะเป็นหัวหน้า โดยกำหนดคุณสมบัติไว้ ๔ ประการ คือ^๕

- ๑) ต้องเป็นคนที่รูปร่างสวยงามยิ่งกว่าใคร (อภิรูปโตร)
- ๒) ต้องเป็นคนที่หน้าดูน่ามองยิ่งกว่าใคร (ทัสสนียโตร)
- ๓) ต้องเป็นคนที่น่าเลื่อมใสศรัทธายิ่งกว่าใคร (ปาสาทิกโตร)
- ๔) ต้องเป็นคนที่มีความสามารถมากกว่าใคร (มเหสักขโตร)

ดังนั้น บุคคลซึ่งประกอบด้วยลักษณะทั้ง ๔ ประการนี้จะได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้ปกครองดูแลในฐานะเจ้าของแผ่นดินจึงเกิดมีคำว่า "ขัตติยะ" ขึ้น โดยประชาชนยินดีแบ่งผลประโยชน์แก่ผู้ปกครองนั้นเนื่องจากผู้ปกครองดูแลความสงบสุขภายในสังคม

โดยสรุปแล้วกำเนิดและวิวัฒนาการของมนุษย์ตามแนวพุทธศาสตร์เป็นการแสดงให้เห็นถึงขั้นตอนวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตจากสภาวะหนึ่ง ไปอีกสภาวะหนึ่ง เช่น เมื่อมีการกล่าวถึงสวรรค์ชั้น อภิสสรพรหม หรือโอปปาติกเทวดาเป็นต้นซึ่งอาจจะมองได้ว่าเป็นทัศนะหรือความเชื่อทางพระพุทธศาสนาก็ได้ เพราะมีลักษณะเป็นนามธรรมไม่สามารถทดสอบหรือทดลองด้วยเครื่องมือหรือวิธีการทางวิทยาศาสตร์ในปัจจุบันได้ แต่ในตอนท้ายของวิวัฒนาการของมนุษย์ตามแนวพุทธศาสตร์นี้

^๔ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๒๖/๓๒.

^๕ สิริภพ เหล่าตระกูล, พุทธศาสตร์การเมือง, หน้า ๑๐๖-๑๐๗.

ก็สามารถแสดงให้เห็นถึงกระบวนการของวิวัฒนาการของมนุษย์ว่ามีความสัมพันธ์กับการกำเนิดของสังคมในปัจจุบันได้อย่างไร

๑.๒.๓ องค์ประกอบของมนุษย์ตามแนวพุทธศาสตร์

การศึกษามนุษย์ตามทัศนะทางพุทธศาสตร์ หมายถึง การศึกษามนุษย์ตามทฤษฎีหลักของพระพุทธศาสนา เพราะคำว่า "พระพุทธศาสนา" แปลว่า หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่รวมถึงความเชื่อถือ ความศรัทธา การประพฤติปฏิบัติกิจการทั้งหมดของศาสนิกชนที่นับถือพระพุทธศาสนา ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงองค์ประกอบของมนุษย์ ได้แก่ ชั้น ๕ (Five Aggregates) ดังนี้^{๑๐}

๑. รูปขันธ์ (Corporeality) ได้แก่ ส่วนที่เป็นอวัยวะหรือร่างกาย พฤติกรรมที่สามารถสังเกตเห็นได้ และสัมผัสได้

๒. เวทนาขันธ์ (feeling) ได้แก่ ความรู้สึกหรืออารมณ์สัมผัส (Sensation) ซึ่งเรียกว่าส่วนที่เป็นการเสวยอารมณ์ เช่น สุข-ทุกข์, ดีใจ-เสียใจ, หรือเฉยๆ เป็นต้น

๓. สัญญาขันธ์ (Perception) ได้แก่ หน่วยความจำหรือส่วนที่เป็นความกำหนดหมาย ซึ่งได้แก่ความกำหนดได้หมายรู้ในอารมณ์ต่าง ๆ เช่น ขาว แดง ดำ เหลืองและน้ำเงิน เป็นต้น

๔. สังขารขันธ์ (Mental Formations) ได้แก่ ประองต์จิตให้มีคุณสมบัติต่างๆ เช่น ให้เป็นกุศล (ดี) ให้เป็นอกุศล (ชั่ว) และให้เป็นอภัยกถต (ไม่ดี-ไม่ชั่ว)

๕. วิญญาณขันธ์ (Consciousness) ได้แก่ หน่วยรับรู้ทางอายตนะทั้ง ๖ ประการคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ซึ่งเรียกว่า วิญญาณ ๖

ชั้น ๕ นี้ ในทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวสรุปไว้ว่า มนุษย์ประกอบด้วยรูปและนาม กล่าวคือในส่วนที่เป็นรูปขันธ์จัดเป็นรูป ส่วนที่เหลือคือ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ จัดเป็นนาม

๑.๒.๔ ชีวิตมนุษย์ตามแนวพุทธศาสตร์

คำว่า "ชีวิต" ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒ ให้ความหมายไว้ว่า "ชีวิต คือความเป็นอยู่" ตรงกันข้ามกับความตาย หมายถึงว่า ผู้ที่มีชีวิต คือผู้ที่ยังเป็นอยู่ ถ้าหากว่าไม่เป็นอยู่ (ตาย) ก็ไม่เรียกว่า "ชีวิต" หลวงวิจิตรวาทการ ได้กล่าวไว้ว่า "ชีวิตคือ การต่อสู้, ศัตรูคือ

^{๑๐} พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๘๙-๑๙๐.

ยากำลัง, อุปสรรค คือทางแห่งความสำเร็จ” ความหมาย ทุกชีวิตต้องดิ้นรน ต้องต่อสู้ ต้องทำ การงาน ต้องขยัน ดังคำว่า “...ชีวิตไม่สิ้น ก็ต้องดิ้นต่อไป ชีวิตไม่สิ้น มันก็สิ้นใจ...” มนุษย์ทุกคน ที่ยังไม่สิ้นใจ ก็ต้องต่อสู้ตลอดเวลา นับตั้งแต่วันที่เกิดมาเป็นทารกจนถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิต^{๑๑}

กาลเวลาที่ผ่านมาแม้ค่ายิ่งนัก ผู้ที่ปล่อยเวลาให้ล่วงไปโดยปราศจากการสร้างสรรค์คุณงามความดี เท่ากับเป็นผู้พ่ายแพ้ต่อกาลเวลา แม้จะมีชีวิตอยู่ก็เหมือนกับตายไปแล้ว ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสว่า “ผู้ที่มีความเพียร แม้จะมีชีวิตอยู่เพียงวันเดียว ยังประเสริฐกว่า ผู้ที่เกียจคร้านมีความเพียรเลวทราม แม้จะมีชีวิตอยู่ ๑๐๐ ปี”

วิลเลียม เชกสเปียร์ (William Shakespear) กวีเอกชาวอังกฤษ ได้กล่าวไว้ว่า “Life is but a walking shadow” ซึ่งแปลว่า “ชีวิตเป็นเพียงเงาที่เดินได้เท่านั้น” แสดงให้เห็นว่า เชกสเปียร์ ได้มองชีวิตว่าเป็นสิ่งที่ไม่จริงยั่งยืน ไม่เป็นของจริง ไม่เป็นแก่นสารเหมือนเงาที่ไม่ใช่ของจริง

ชีวิตในแง่ความไม่เป็นแก่นสารระนี้ ในพระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๓ อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต พระพุทธเจ้าได้ตรัสเปรียบเทียบชีวิตมนุษย์เสมือนกับสิ่งต่าง ๆ จำนวน ๗ สิ่งดังนี้^{๑๒}

๑. **ชีวิตมนุษย์เปรียบเหมือนหยาดน้ำค้าง** หมายความว่า ธรรมดาว่าหยาดน้ำค้าง ที่โบกหญ้า เมื่อพระอาทิตย์อุทัยขึ้น ถูกต้องแสงแดดบ้าง ไอร้อนบ้าง ก็ปลิ้นเหือดหายไป ตั้งอยู่ได้ ไม่นาน ฉะนั้น, ชีวิตมนุษย์ก็ฉนั้น เมื่อมีเกิดแล้ว ก็มีชรา พยาธิ มรณะ คอยรุมเผา ให้เป็นอยู่ได้ ไม่นาน ไม่ทันไรก็ปลิ้นดับสูญไป

๒. **ชีวิตมนุษย์เปรียบเหมือนตอม่น้ำ** หมายความว่า ธรรมดาว่าตอม่น้ำ เมื่อตั้งขึ้น เพราะฝนเมล็ดโต ตกกระทบพื้นอย่างแรง ย่อมปลิ้นจะแตก ไม่อาจตั้งอยู่ได้นาน ฉะนั้น, ชีวิตมนุษย์ ก็ฉนั้น เกิดขึ้นเพราะการประชุมแห่งเหตุปัจจัย เมื่อเหตุปัจจัยสลายจากกัน ก็ปลิ้นที่จะดับ

๓. **ชีวิตมนุษย์เปรียบเหมือนรอยไม้ที่ขีดลงไปบนน้ำ** หมายความว่า ธรรมดาว่าน้ำ เป็นของไม่แยกออกจากกัน เมื่อคนเอาไม้ขีดให้แยกออกจากกัน พอไม่มีไม้คั้น น้ำก็กลับเลื่อนไหล เข้าหากันอีก รอยจะปรากฏในชั่วเวลาไม่กี่กำลังขีดลง ฉะนั้น, ชีวิตมนุษย์ก็ ฉนั้น ที่ยังไม่เป็นไป เพราะปัจจัยเอื้อหนุน

๔. **ชีวิตมนุษย์เปรียบเหมือนลำธารน้ำที่ไหลจากภูเขา** หมายความว่า ธรรมดาว่า กระแสน้ำในลำธาร ย่อมไหลไปไกล มีกำลังเชี่ยว พัดพาเอาสิ่งนี้อาจนำไปได้ โดยไม่มีหยุด มีแต่

^{๑๑} คุณ โทชันท์, อ่างใน พระมหาสนอง ปจโจปการี, **มนุษย์กับสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๓๗.

^{๑๒} อภ.สตุตท. (ไทย) ๒๓ /๑๒๔/๓๔๕.

จะไหลไปอย่างเดียว ฉันทใจ, วันคืนล่วงไปๆ ก็นำเอาชีวิตตามไปด้วย ไม่มีหยุดพัก มีแต่จะลุล้าไปส่วนเดียว ฉันทนั้น

๕. **ชีวิตมนุษย์เปรียบเหมือนก้อนเซพะ** หมายความว่า บุคคลย่อมถ่มเซพะ(น้ำลาย) ที่ปลายลิ้นได้โดยง่าย ฉันทใจ, ชีวิตมนุษย์นี้ ก็ย่อมจะเป็นของดับได้โดยง่าย ฉันทนั้น

๖. **ชีวิตมนุษย์เปรียบเหมือนหินเหนียวไฟ** หมายความว่า ชั้นเนื้อที่บุคคลเอาใส่ลงในกระทะเหล็กอันร้อนตลอดวันยังค่ำ ย่อมจะพลันใหม่ไม่ตั้งอยู่นาน ฉันทใจ, ชีวิตมนุษย์นี้ ก็ต้องถูกเพลิงกิเลสและเพลิงทุกข์เผาผลาญให้เหี่ยวเหี่ยว ไม่สามารถที่จะอยู่ได้นาน ฉันทนั้น

๗. **ชีวิตมนุษย์เปรียบเหมือน...โคที่เขาจะฆ่า** หมายความว่า โคที่จะถูกฆ่าจะต้องถูกนำไปสู่ที่จะฆ่า ก้าวเท้าเดินไปเท่าไร ความตายก็ใกล้เข้ามาทุกที ข้อนี้ฉันทใจ, ชีวิตมนุษย์นี้ วันคืนล่วงไปเท่าไร ก็ใกล้ความตายเข้าไปทุกที ฉันทนั้น

จึงกล่าวได้ว่า ชีวิต คือการเรียนรู้ หมายถึงการเรียนรู้ตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อมทั่วไป เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจ ไม่ให้เราดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความประมาท

๑.๒.๕ ความหมายของมนุษย์ตามแนวสังคมศาสตร์

คำว่า "มนุษย์" (Man) โดยเรียกรวมเป็นภาษาทั่วไปว่า "คน" หรือ สัตว์โลกที่มีชีวิตชนิดหนึ่ง" โดยมีความแตกต่างจากโลกชนิดอื่นในเรื่องความคิด ความมีสติปัญญา รู้จักพิจารณาไตร่ตรอง ด้านหลักแห่งเหตุผล ความมีสติสัมปชัญญะ มีจิตสำนึกรับผิดชอบชีวิตมีความสามารถในการสร้างสรรค์ภาษาและวัฒนธรรมเป็นต้น

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของ "มนุษย์" ไว้หลายนิยามโดยมีคำประสมหรือสมาสกับคำอื่น ๆ ทางสังคมศาสตร์ สังคมวิทยาและ รัฐศาสตร์ เป็นต้น ดังต่อไปนี้^{๑๓}

คำว่า "มนุษย์ธรรม" หมายถึง ธรรมที่มนุษย์พึงมีต่อกัน มีเมตตากรุณาเป็นต้น

คำว่า "มนุษย์โลก" หมายถึง โลกมนุษย์ (เน้นสถานที่, แผ่นดินที่มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่)

คำว่า "มนุษยศาสตร์" หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยคุณค่าทางจิตใจและงานของคน มีศิลปะ วรรณคดี ประวัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ศาสนาและปรัชญา

คำว่า "มนุษย์สัมพันธ์" หมายถึง ความสัมพันธ์ในทางสังคมระหว่างมนุษย์ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน.

คำว่า "มนุษยนิยม" หมายถึง แนวคิดที่มีความเชื่อมั่นในศักดิ์ศรีและการมีคุณค่าในตนเอง และพัฒนาสติปัญญาความสามารถของตนเอง

^{๑๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕, หน้า ๗๗๐.

อริสโตเติล (Aristotle : ๓๘๔-๓๒๒ ก่อน ค.ศ.) นักปราชญ์ชาวกรีก ได้ใช้แนวคิดทางมนุษยนิยม ให้ความหมายของมนุษย์ตามแนวสังคมศาสตร์ไว้ว่า มนุษย์หมายถึง "คนที่มีร่างกายแข็งแรงมีนิสัยดี และเป็นคนมีเหตุผล" ในทัศนะของอริสโตเติลมองมนุษย์ในฐานะองค์ประกอบหนึ่งของสังคมที่^{๑๔}

สรุปว่า "มนุษย์ตามแนวสังคมศาสตร์" หมายถึง สภาพชีวิตของสัตว์โลกที่สามารถดำรงชีวิต อยู่ในสังคม และสามารถพัฒนาตนเองได้โดยอาศัยสติปัญญาในการพิจารณาไตร่ตรอง ตลอดจน มีจิตสำนึกรับผิดชอบชีวิต

๑.๒.๖ กำเนิดและวิวัฒนาการของมนุษย์ตามแนวสังคมศาสตร์

ในการศึกษาเกี่ยวกับการกำเนิดและวิวัฒนาการของมนุษย์ตามแนวสังคมศาสตร์ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันได้อาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) ช่วยในการศึกษาค้นหารากเหง้า ของมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และในวิธีการเหล่านั้นต้องอ้างอิงถึงทฤษฎีวิวัฒนาการของชาร์ล ดาร์วิน (Charles Darwin) นักชีววิทยาชาวอังกฤษรวมอยู่ด้วย

ในหนังสือชื่อ "The Descent of Man" (ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. ๑๘๗๑) ดาร์วินแสดงทัศนะไว้ว่า สิ่งมีชีวิตที่สามารถรอดมาได้จนสร้างสังคมมนุษย์ได้เพราะเกิดจากกฎของ "การคัดสรรโดยธรรมชาติ" ชาร์ล ดาร์วินได้ให้ความหมายของคำว่า "การคัดสรรโดยธรรมชาติ" หมายถึง กระบวนการอย่างหนึ่งที่สิ่งมีชีวิตทั้งหลายเก็บรักษาหรือคงไว้ซึ่งลักษณะบางอย่างที่แตกต่างไปจากเดิมซึ่งลักษณะบางอย่าง ที่คงไว้นั้นมีประโยชน์ต่อสิ่งมีชีวิตนั้นๆ เมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งมีชีวิตพวกเดียวกัน ดังนั้น การที่มนุษย์ สามารถอยู่รอดได้มาจนถึงปัจจุบันนี้ ก็เพราะธรรมชาติได้คัดเลือกแล้วว่าเป็นสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่งที่ เหมาะสมที่จะอยู่รอด ทั้งนี้ เพราะมนุษย์ได้ปรับเปลี่ยนลักษณะบางอย่างเพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา โดยที่สิ่งมีชีวิตทุกชีวิตต้องรู้จักปรับเปลี่ยนตนเองให้เข้ากับ สภาพการณ์นั้นได้เป็นอย่างดีจึงจะสามารถอยู่รอดได้ ทั้งนี้ทั้งนั้นจะขึ้นอยู่กับความแข็งแรงหรือ ความฉลาดอย่างใดอย่างหนึ่งก็หาไม่ ดังที่ชาร์ล ดาร์วินได้กล่าวเป็นอมตพจน์เป็นภาษาอังกฤษไว้ว่า "It is not the strongest of the species that survive, nor the most intelligent, the one most responsive to change."

ไม่มีนักวิทยาศาสตร์คนใดสามารถยืนยันได้ว่ามนุษย์เรานั้นมีกำเนิดมาจากไหน ? มีความ เป็นมาอย่างไร ? ถึงแม้ว่านักวิทยาศาสตร์ได้ขุดพบโครงกระดูกในทวีปแอฟริกาซึ่งสันนิษฐานว่า

^{๑๔} โพทุรีย์ มีกุล, มนุษย์กับสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓), หน้า ๕.

น่าจะเป็นโครงกระดูกของมนุษย์ยุคแรกๆ อาจมีชีวิตอยู่อย่างน้อยที่สุดประมาณ ๑๓๐,๐๐๐ ปีมาแล้ว แต่สิ่งมีชีวิตที่ใกล้เคียงกับมนุษย์ที่แท้จริงในปัจจุบันมากที่สุดน่าจะอยู่ในช่วง ๔๐,๐๐๐ - ๕๐๐ ปี ก่อนคริสตกาล ซึ่งถือกันว่าเป็นช่วงแรกสุดของประวัติศาสตร์ของมนุษย์ซึ่งแสดงถึงวิวัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่การใช้ชีวิตอยู่ในถ้ำ มาเป็นชุมชนเกษตร ชุมชนเมือง จนกระทั่งสามารถสร้างสรรค์อารยธรรมในยุคแรกๆ ขึ้นได้ ประมาณ ๔๐,๐๐๐ ปีก่อน คริสตศักราช

มนุษย์เริ่มสร้างที่อยู่อาศัย รู้จักดนตรี และวาดภาพบนผนังถ้ำ เมื่อประมาณ ๘,๐๐๐ ปีก่อน ค.ศ. เริ่มวิวัฒนาการมาสู่ชุมชนเกษตรและแลกเปลี่ยนซื้อขายกันระดับชุมชน ยุคแรกเริ่ม ปรากฏขึ้นเมื่อ ๕,๐๐๐ ปี และต่อมาจึงเกิดวิวัฒนาการเข้าสู่อารยธรรมที่อียิปต์ และเมโสโปเตเมีย ต่อมาอีกราว ๓,๐๐๐ ปี มนุษย์เริ่มรู้จักกิจกรรมพื้นฐานที่สำคัญเช่น การก่อสร้าง ทำเครื่องปั้นดินเผา เย็บผ้า และเพาะพันธุ์สัตว์ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันนักสังคมมานุษยวิทยาได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับวิวัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันพอเป็นสังเขปไว้ดังนี้

๑. มนุษย์เอป (Apes) เชื่อกันว่ามนุษย์วิวัฒนาการจากสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมในจำพวกไพรเมต (primates) ซึ่งได้วิวัฒนาการออกเป็น ๒ สาย สายแรกได้แก่พวกลิงชนิดต่างๆ สายที่สองได้แก่ แมนเอป (man-ape) หรือมนุษย์วานรซึ่งคาดว่ามีชีวิตอยู่เมื่อ ๒๕ ล้านปีมาแล้ว(ซากมนุษย์วานรได้ถูกค้นพบเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๓๐ ที่ประเทศเคนยา ทวีปแอฟริกา)

๒. มนุษย์ออสตราโลพิทีกุส (Australopithecus) มีชีวิตอยู่ประมาณ ๓-๕ ล้านปีมาแล้ว มีลักษณะสำคัญคือ สามารถยืนตัวตรง มีขนาดสมองประมาณ ๘๘๐ ซีซี มีความสามารถในการใช้เครื่องมือต่างๆ ได้มีการค้นพบซากกะโหลกและสมองเมื่อปี ค.ศ.๑๙๒๐ ที่ประเทศแทนซาเนีย ทวีปแอฟริกา

๓. มนุษย์โฮโมฮาบิลิส (Homo habilis) มีชีวิตอยู่ประมาณ ๑-๒ ล้าน ๓ แสนปีมาแล้ว เชื่อกันว่าได้วิวัฒนาการต่อจากออสตราโลพิทีกุส ลักษณะเด่นคือ มีสมองขนาดใหญ่ มีโครงสร้างร่างกายเกือบตรง กระดูกมือคล้ายมนุษย์จึงมีความสามารถใช้เครื่องมือ ได้มีการค้นพบซากเมื่อปี ค.ศ.๑๙๖๐ ที่ประเทศแอฟริกา

๔. มนุษย์โฮโมเอเรคตัส (Homo erectus) มีวิวัฒนาการต่อจากโฮโมฮาบิลิส มีชีวิตอยู่ประมาณ ๑ ล้าน-๕ แสนปีมาแล้ว อาศัยอยู่ทั้งในทวีปเอเชียและยุโรป มีลักษณะเด่นคือ ลำตัวตรง มีขนาดสมองประมาณ ๑,๓๐๐ ซีซี และสามารถทำเครื่องมือต่างๆ มีการค้นพบซากในปี ค.ศ. ๑๘๘๑ บนเกาะชวา ประเทศอินโดนีเซีย จึงเรียกว่า "มนุษย์ชวา" ในขณะที่ค้นพบที่ประเทศจีนจึงเรียกว่า "มนุษย์ปักกิ่ง"

๕. มนุษย์โฮโมเซเปียนส์ (Homo sapiens) มีชีวิตอยู่ประมาณ ๑ แสนปีมาแล้ว วิวัฒนาการของมนุษย์โฮโมเซเปียนส์รุ่นแรกคือ มนุษย์นีแอนเดอร์ทัล (Neanderthals) ได้มีการค้นพบเมื่อปี ค.ศ. ๑๘๕๖ ที่หุบเขานีแอนเดอร์ทัล ประเทศเยอรมนี มีลักษณะเด่นคือ เดินตัวตรง พุดได้บ้าง สามารถทำเครื่องมือที่ซับซ้อนได้ มีขนาดสมองประมาณ ๑,๔๐๐ ซีซี

พัฒนาการของมนุษย์โฮโมเซเปียนส์ที่มีวิวัฒนาการใกล้เคียงกับมนุษย์มากที่สุด คือมนุษย์โครมาญอง (Cro-magnon man) มีสมองขนาดเท่ามนุษย์ปัจจุบัน รู้จักทำเครื่องประดับ รูปปั้น เครื่องนุ่งห่ม ที่พักอาศัยและอาวุธล่าสัตว์ มีความคิดซับซ้อน และมีการใช้คำในภาษามากขึ้น ค้นพบเมื่อปี ค.ศ. ๑๘๖๔ ที่ประเทศฝรั่งเศส มีชีวิตอยู่ประมาณ ๓ หมื่นปีมาแล้ว

สรุปได้ว่า มนุษย์เรานั้นมีวิวัฒนาการแบบค่อยเป็นค่อยไปทั้งด้านกายภาพและชีวภาพ โดยผ่านการปรับตัว และพัฒนาเพื่อให้เข้ากับสภาพการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาจนสามารถอยู่รอดมาได้ถึงปัจจุบันนี้

๑.๓ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม

๑.๓.๑ ความเป็นมาของมนุษย์กับสังคม

มนุษย์มีความผูกพันกับสังคมอย่างใกล้ชิดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังที่อริสโตเติลนักปรัชญาเมธีชาวกรีกโบราณได้กล่าวว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” (Man is a Social Animal) คำว่า “สังคม” (Society) คำในภาษาบาลี แยกออกเป็น ๒ คำ คือ “สัง” กับ “คม” สัง แปลว่า “ด้วยกัน, ร่วมกัน” ส่วนคำว่า “คม” แปลว่า “ไป, ดำเนินไป” เมื่อนำคำสองคำมารวมกันจึงมี รูปเป็น “สังคม” แปลว่า “ไปด้วยกัน, ไปพร้อมกัน”^{๑๔} พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน^{๑๕} กล่าวว่าไว้ว่า สังคม คือ คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อกันตามระเบียบกฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ในขณะที่สุพิศวง ธรรมพินธา^{๑๖} กล่าวว่าไว้ว่า สังคม คือ ผู้คนทุกเพศทุกวัยที่อยู่รวมกันเป็นหมู่พวก ภายในช่วงเวลาและอาณาบริเวณที่แน่นอนจนได้สร้างแบบแผนความสัมพันธ์ซึ่ง

^{๑๔} จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๕๙.

^{๑๕} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๓๗๑.

^{๑๖} สุพิศวง ธรรมพินธา อ่างใน สนธยา พลตรี, หลักสังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์ จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๒.